

D • N
8/2 1957

Wallenberg, Sovjet och Sverige

Raoul Wallenberg, svensk legationssekreterare i Budapest och känd för sina uppoffrande insatser till judiska flyktingars hjälp, försvann den 17 januari 1945. Redan dagen förut hade det ryska utrikesdepartementet underrättat den svenska beskickningen i Moskva om att Wallenberg påträffats och att ryska myndigheter vidtagit åtgärder till skydd för honom och hans egendom. Andra uppgifter visade att Wallenberg avrest från Budapest tillsammans med ryska militärer. Sedan dess har den svenska regeringen gång efter annan ställt förfrågningar till det ryska utrikesdepartementet om Wallenbergs öde. Svaret har genomgående varit att Wallenberg inte fanns eller funnits i Ryssland eller att man inte visste något om honom. I en skrivelse från dåvarande vice utrikesminister Vysjinskij den 18 augusti 1947 uppgavs att tidigare lämnade meddelanden från januari 1945 om Wallenbergs situation icke kunde bestrykas och att Wallenberg var oanträffbar i Ryssland. Senast den 19 mars 1956 avgav det ryska utrikesdepartementet en liknande förklaring: uppgifterna om att "Wallenberg icke finns på Sovjetunionens territorium är uttömmande och slutgiltiga". Kort därefter, vid månadskiftet mars-april 1956, gjorde den svenska regeringen i samband med statsministerns resa till Moskva en för den följande utvecklingen avgörande demarche. Ett stort antal på skilda håll insamlade vittnesbörd framlades, enligt vilka Wallenberg i varje fall intill sommaren 1947 skulle ha befunnit sig i skilda ryska fångelser; vittnesbörden förenades med en utsaga av två svenska förutvarande justitieråd, enligt vilken det åberopade materialet enligt svensk rätt innefattade bindande bevisning om att Wallenberg efter januari 1945 befunnit sig i Sovjetunionen.

I detta läge har ryssarna visserligen efter en mycket lång tidsutdräkt, kommit med en ny förklaring, som innebär att tidigare lämnade uppgifter helt frångås Undersökningar av arkivdokument har, säger man, avslöjat att Wallenberg efter all sannolikhet dött av hjärtförslamning i juli 1947 i Ljubljanskajafängelset, sorterande

under inrikes- eller polisministeriet. Detta skulle framgå av ett brev från chefen för sjukvårdstjänsten i detta fångelse till dåvarande polisministern Abakumov, enligt vilket "den för eder bekante fången Wallenberg i natt plötsligt avled". Av brevet skulle också framgå att sjukvårdschefen enligt säkerhetsministerns instruktioner personligen skulle ha tillsyn över Wallenberg. Sedermera skulle Wallenbergs lik enligt ministrarnas direktiv ha förbränts utan obduktion.

Därmed har de nuvarande härskarna i Ryssland frånsagt sig allt ansvar. Enligt den ryska noten skulle säkerhetsorganen under en följd av år ha lämnat oriktiga uppgifter rörande Wallenberg till det ryska utrikesdepartementet. Till yttermera visso erinras om att Abakumov, "vilken bedrivit verksamhet som innebär brott mot Sovjetunionens lagar och som strävat efter att vålla Sovjetunionen allt slags skada", blivit arkebuserad; detta skedde på hösten 1954, och Abakumov synes ha hört till de ministrar och ämbetsmän som efter Stalins död befanns ha varit förrädare och därför avrättades.

Den första fråga man ställer sig inför den ryska noten är om uppgifterna rörande Wallenbergs död är riktiga. Såvitt man nu vet kan inte bestridas att så kan vara fallet. Det har visserligen påståtts, så av Wallenbergkommittén, att uppgifterna är osannolika. En frisk man i Wallenbergs ålder — och Wallenberg var frisk då han tillfångatogs i Budapest — dör inte av myokardinfarkt; argumentet är emellertid knappast av betydelse, ty efter bortåt tre år i rysk fångenskap kan Wallenbergs hälsa och motståndskraft ha varit nedbrutna. Att Wallenberg enligt vissa vittnesmål tidigare under år 1947 skulle ha suttit i ett annat under justitiedepartementet lydande fångelse, medan han enligt den ryska noten skulle ha dött i säkerhetsministeriets fångelse i Ljubljanskaja, är inte heller något skäl av vikt, eftersom Wallenberg självfallet kan ha blivit förflyttad.

Lika litet finns det dock anledning att vara övertygad om de ryska uppgifternas riktighet. Att uppgifterna lämnas av de

högsta ryska myndigheterna är självfallet inte ens ett indicium på att de är riktiga. De ryska ledarna har många gånger visat att de ljuger lika gärna som de talar sanning, att det inte finns den ringaste presumption för att tro deras uppgifter vara sanna. Det måste för de ryska härskarna vara ett intresse att äntligen komma från denna sak, och deras version av händelseförloppet är från deras synpunkt den bästa tänkbara. Det överväldigande material som den svenska regeringen hopbragt för bevisning om att Wallenberg levat i ryska fångelser 1945—1947 kan inte rimligen bestridas. Påståendet att Wallenberg dött några månader efter den tidpunkt då han enligt det svenska bevismaterialet ännu var vid liv och att han till sin död hållits gömd av den ryska säkerhetspolisen, som nu befinner sig i Ryssland, har varit förrädare mot Sovjet är precis vad man skulle vänta sig om den givna redogörelsen vore fritt upfunnen av den nu fungerande ryska utrikesdepartementet.

Liknande resonemang är tillämpliga i fråga om uppgifter att de ryska myndigheter som under tolv år förnekat Wallenbergs existens i Ryssland i själva verket varit i god tro, att de vilseletts av andra ryska myndigheter, att den högra handen, utrikesdepartementet, inte vetat vad den vänstra handen, polisdepartementet, gjort. Det är möjligt att detta är riktigt, det är också möjligt att det alltigenom är lögn. Om den fruktansvärda belysning av den ryska regimen som förklaringar av denna art ger tycks ryssarna själva av många erfarenheter att döma vara helt omedvetna. De tycks inte begripa att varje människa måste dra slutsatsen att ryska deklamationer är totalt otillförlitliga. För ett år sedan fick vi bryskt formulerade uppgifter om att man inte hade haft kännedom om Wallenberg i Ryssland; nu påstår samma utrikesministerium att han är död sedan bortåt tio år och att hans öde undanhållits av lögnare och förrädare; skall vi om ett år få höra att det är de nuvarande härskarna, härskarna av 1957, som är lögnare och förrädare? Den svenska regeringens hållning och uppträdande i fallet Wallenberg har ofta diskuterats och kritiserats. Det synes inte vara möjligt att här fälla mera bestämda omdömen. Man har intrycket att insamlingen av vittnesmål rörande Wallenberg under de första åren efter försvinnandet inte bedrevs med tillräcklig energi; det verkar som om den år 1951 tillträdande kabinetssekreteraren Lundberg

med större iver och intresse tagit upp saken. Man ställer sig också frågan varför regeringen väntade till i mars 1956 för att med verklig bestämdhet kräva klarhet av ryssarna; det bör dock beaktas att åtminstone vissa av de mest vägande vittnesbörden, såsom främst tysken Gustav Richters uppgifter, erhöles först kort före den avgörande svenska demarchen. Det kan också sägas att det svenska utrikesministeriet inte med tillräcklig skärpa framfört sin misstro mot de ryska förnekandena, men inte heller på denna punkt är det lätt att nå den överblick av utvecklingen som fordras för en oreserverad kritik. Vad man nu måste hop-

pas är att den svenska regeringen med kraft betonar det eländiga i den ryska statsledningens uppträdande, vare sig orsaken ligger i genomförd lögnaktighet eller i ett regeringssystem så uselt att ett departement systematiskt får falska uppgifter av ett annat.

Raoul Wallenbergs öde har gripit och griper i dag många människor i vårt land. Det beror på att han var en landsman. Det beror också på att han gjorde stora och uppoffrande insatser i det godas tjänst. Liddanden liknande hans finns runt om i världen, men för oss blir hans namn på ett särskilt sätt en symbol för tyranniets ohygglighet och frihetens värde.